

Taistelu kuvista ja kuvien taistelu. Palestiina journalismissa.

Lähi-idän tilanne on viime aikoina jälleen noussut median parrasvaloihin tilanteessa, jossa toimittajat olivat unohtaa koko Palestiinan kysymyksen. Maailman muut konfliktit olivat merkityksellisempiä. Palestiinalaisten presidentin Jasser Arafatin kuolemaan johtanut sairaus ja presidentin vaalit nostivat Palestiinan kysymyksen jälleen hetkeksi huomion keskipisteeksi ja median otsikoihin.

Uuden presidentin Mahmoud Abbasin tehtävä näyttää yhtä hankalalta kuin edesmenneen presidentti Arafatin. Israelin pääministeri Ariel Sharon onnitteli valinnasta, mutta samaan hengenvetoon ilmoitti, että suhteet palestiinalaisiin katkaistaan kunnes palestiinalaishallinto on saanut itsemurhaiskut loppumaan. Tällä kertaa tätä ilmoitusta edelsi pommi-isku Israelin valvomalla raja-alueella Gazassa. Iskussa sai surmansa kuusi israelilaista ja kolme palestiinalaista. Iskun jälkeen Israelin armeija suoritti kostoiskun Gazan kaupunkiin. Tässä iskussa kuoli kaksi ja haavoittui yksi palestiinalainen.

Kaava tuntuu Palestiinan konfliktin ja laittoman miehityksen historiassa hyvin tutulta. Yhä uudelleen ja uudelleen on voitu todeta, että rauhanneuvotteluja ei aloiteta ennen kuin äärijärjestöjen iskut loppuvat. Kun pidempi rauhallinen jakso on saatu aikaan, miehittäjä on kiristänyt palestiinalaisten oloja (matkustusrajoitukset, kotien räjäytyksiä, laittomia pidätyksiä, turva-aitoja, palestiinalaisten alueiden laittomia takavarikoituneita, uusia siirtokuntia) siten, että Hamasin kaltaiset järjestöt ovat reagoineet terrori-iskulla Israelin kansalaisia kohtaan.

Olen työskennellyt vuodesta 1995 alkaen useaan otteeseen palestiinalaisten journalistien ja yliopiston viestinnän opiskelijoiden kanssa Länsirannalla Palestiinan itsehallintoalueella. Olen toiminut kouluttajana ja vuodesta 1998 alkaen projekti-koordinaattorina Suomen ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston rahoittamissa projekteissa. Suomalaisissa ja eurooppalaisissa hankkeissa on pyritty tukemaan palestiinalaisten itsehallintoa muun muassa vahvistamalla tiedotusvälineiden avoimuutta, sanan- ja ilmaisuvapautta sekä teknisiä ja journalistisia valmiuksia. Hankkeiden paikallisina yhteistyökumppaneina ovat toimineet muun muassa Birzeitin yliopisto, Radio Betlehem 2000 sekä Betlehemin yliopisto. Olen vierailut yli 40 kertaa Israelissa ja Palestiinan itsehallintoalueella. Tällöin olen pääasiallisesti työskennellyt Palestiinan itsehallintoalueella Betlehemissä, Ramallahissa, Birzeitissa sekä Gazassa. Kahdenkymmenen matkan yhteydessä olen toiminut myös journalistina ja avustanut suomalaisia radio- ja tv-kanavia (Radio Suomi, TV1 *Basaari*, TV2 *Ajankohtainen kakkonen* ja *Dokumenttiprojekti*, Nelonen *La Dolce Vita* ja MTV3 *Kymmenen uutiset*). Pro gradu -työni (Kujala 2003) pohjautui siis omiin silminnäki-jähavaintoihini ja kokemuksiini Israelin ja Palestiinan alueelta.

Tässä katsauksessa tarkastelen Lähi-idän tilannetta kirjojen sekä omien kokemusten pohjalta. Saan tarkasteluuni ehkä uutta ulottuvuutta ja syvyyttä lukuisista journalistien ja Israelin armeijan tiedotusupseerien kohtaamisista viime keväänä

”Omat aseet puhuvat”. Tuulen takia sotilas saa silmiinsä kyynelkaasua.

Kuva Tapio Kujala

Kuvaajat odottavat, että Betlehemin kaduilla palestiinalaispojat mielenosoituksen päätteeksi alkavat heitellä kiviä. Israelin armeija vastaa kaasupanoksien, kumiluodein ja luodein.

Kuva Tapio Kujala

tv-dokumenttityöni tiimoilta. Jäsenmän katsauksen Heikki Luostarisen *Mielen kersanttien* (1994) tavoin kolmeen osaan: lähteet ja journalismi, armeija ja joukkotiedotus sekä vaikutus ja vastastrategiat. Lopuksi pyrin jonkinlaiseen yhteenvetoon. Yhteenvedossa käsittelem myös Galtungin rauhanjournalismin mahdollisuutta. Jako kolmeen osaan on relevantti Lähi-idän tilanteessa, ja se auttaa myös itseäni hahmottamaan omaa kokemusperäisen ja teorian tiedon suhdetta.

Lähteet ja journalismi

Lähi-idän tilannetta käsittelevien lähteiden löytäminen ei ole vaikeaa, sillä niitä on tarjolla paljon. Alueelle akkreditoituneita toimittajiaakin on Israelin pääministerin lehdistötoimiston mukaan vuosittain parisentuhatta, ja heistä vakituisia kirjeenvaihtajia on ehkä 300–400, tilanteesta riippuen. Sekä palestiinalaisten että israelilaisten tiedottajien mielestä toimittajat ovat ”yhteiskunnallisten intressien ja vaikutusyritysten korkeassa aallokossa”.

Palestiinalaisten vaikutusyritykset lähtevät kansan syvästä riveistä, sillä harvemmin toimittajat turvautuvat Länsirannan tai Gazan alueella itsehallinnon tiedotustoimistoon. Näiden tiedetään olevan avoimen propagandistisia ja siten epäluotettavia. Kuvaava esimerkki on, että palestiinalaiset vaativat ulkomaalaisen lehdistön akkreditoitumista alueelle. Ulkomaalaiset toimittajat eivät kuitenkaan tätä noudata. Israelin pressikortti toimii paremmin, ja Länsirannalla ja Gazassa käytännössä kukaan ei ole kiinnostunut lehdistökortista.

Kun viralliset tahot Länsirannalla ja Gazassa ovat epäluotettavia, turvautuvat journalistit epävirallisiin lähteisiin miehitetyillä alueilla. Näitä edustavat paikalliset yliopistot, ihmisoikeusjärjestöt, kirkkojen papit, YK:n työntekijät, kansainväliset solidaarisuusaktivistit tai kadunmiehet. Tällöin tietoja kerätään useammasta lähteestä, jotta niiden luotettavuus voidaan taata.

Keväällä 2004 Jasser Arafatin hallintorakennuksen pihalla järjestettiin lehdistötilaisuus, sillä Arafatin vieraana oli käynyt Euroopan sosialistisen internationaalin puheenjohtaja. Kolmisenkymmentä valokuvaajaa on kerääntynyt puoliksi tuhotun hallintorakennuksen pääoven eteen, ja paikalla on toimittajia BBC:stä Al-Jazee-

raan. Kukaan ei ole kiinnostunut Arafatin tai hänen vieraansa sanomisista, vaan toimittajat odottavat vain tilaisuutta esittää kysymyksiä presidentille. Päällimmäisenä on kysymys Arafatin turvallisuudesta. Edellisellä viikolla Israelin helikopterien ohjusiskussa Hamasin hengellinen johtaja, pyörätuolissa istuva, sheikki Yassin on saanut surmansa. Pelkääkö Arafat turvallisuutensa olevan uhattuna? Vastausta ei saada, joten tästäkin tiedotustilaisuudesta journalistit välittävät Arafatin sanat, joissa hän vetoaa iskujen lopettamiseksi molemmin puolin.

Israelin puolella on toimiva yhteiskunta ja valtion järjestelmät tiedotusorganisaatioineen. Jo maahan tullessa journalistit hankkivat lehdistötoimistosta paikallisen pressikorttinsa. Tässä yhteydessä he saavat jo valtion tiedotusaineistoa hepreaksi, englanniksi, ranskaksi tai saksaksi. Järjestelmä on samanlainen kuin länsimaissa yleensä, joten Israelin puolella helpommin käännetään valtion, ministeriöiden, armeijan tai poliisin tiedottajien puoleen. Toisaalta tietolähteenä näytetään käyttävän paljon myös israelilaisia rauhanjärjestöjä. Tiedotteet numerotietoineen ovat uskottavia, joten monissa tapauksissa satunnaisesti alueella vierailevat journalistit eivät näe tarpeelliseksi edes epäillä lähteiden todenperäisyyttä.

Israelin armeijan tiedotus on erittäin sofistikoitunutta. Jokaisella aselajilla ja maanpuolustuslohkolla ovat omat tiedottajansa. Meidän pääesikuntaamme vastaavassa organisaatiossa johdetaan armeijan koko tiedotusyksikköä, joka jakautuu muun muassa ulkomaisen ja kotimaisen median palveluun, videoyksikköön, kuvapalveluun, koulutusyksikköön sekä kahteen maanlaajuiseen radiokanavaan. Tämän lisäksi pääesikunnan maanalaisiin tiloihin on valmistunut kriisiajan läheytysyksiköt televisiotoimintaa varten. Täältä voidaan puolustusvoimien käyttöön alistaa kaikki Israelin tv- tai radiokanavat, mikä tarkoittaa sekä kaupallisten että julkisen palvelun yhtiöiden kanavia. Israelin armeijan tiedotusyksikön johdossa on naiskenraali.

Armeija palvelee lehdistöä kaksikymmentäneljä tuntia vuorokaudessa viikon jokaisena päivänä, sapatit mukaan lukien. Tämän palvelun mahdollistaa Israelin armeijan pitkät asevelvollisuusajat. Israelissa armeijapalvelus on tärkeä meriitti urakehityksessä ja korkeakouluopinnoissa. Tiedotusyksikössä palvelevat nuoret hakeutuvatkin usein armeijan jälkeen opiskelemaan viestintää.

Journalistin soittoon vastataan siis milloin tahansa, ja hankitaan oikea henkilö haastateltavaksi, jos journalisti on valmis työskentelemään armeijan ehdoin. Keväällä 2004 ulkomaalaisen lehdistön tiedotusyksikköä johti majuri Sharon Feingold, ja tämä naismajuri on toinen tv-dokumenttini päähenkilöistä. Kävin liki vuoden hänen kanssaan kirjeenvaihtoa sekä ennakkokeskusteluja Jerusalemissa, ja lopulta, juuri ennen kuvausten alkua, sain häneltä suostumuksen dokumenttiin osallistumisesta.

Journalistin, tässä tapauksessa minun, epävarmuudessa pitäminen voi olla osa tiedotusstrategiaa. Koska toimittaja ei voi olla varma haastattelusta, tavattavasta henkilöstä tai päivästä, jolloin saattaisi päästä seuraamaan armeijan työtä, joutuu hän varautumaan kaikkeen. Riittävä syventyminen etukäteen tiedossa oleviin haastateltaviin tai taustoihin ei onnistu.

Seuratessamme majuri Feingoldin työtä saimme kuvan hänen palvelualttiudessaan ja manipuloinnin tavastaan, kun hän eräänä päivänä ilmoitti matkustavansa pohjoiseen Libanonin rajalle. Paikalle oli tulossa CNN-kuvausryhmä haastattelemaan pohjoisen alueen komentajaa. Hänen piti olla paikalla, ja meillä oli tilaisuus kuvata häntä työssään. Meille tietenkin tarjottiin myös tilaisuutta lentää helikopterilla sekä kuvata ilmasta Libanonin raja-aluetta. Sovimme aamuksi tapaamisen Israelin pohjoisempaan kaupunkiin Kiryat Shemonaan. Asuimme Jerusalemissa, joten saimme tiedotusyksikön sotilaan esiliinaksi jo sieltä. Pari tuntia ajettuamme sotilaamme sai soiton, että Majuri Feingold oli estynyt, mutta meillä olisi mahtava

tilaisuus haastatella pohjoisen alueen komentajaa ja lennellä helikopterilla. Kään-
sin automme takaisin, koska emme halunneet tuhlata vähäisiä ja kalliita kuvaus-
päiviä johonkin sellaiseen, joka ei auttaisi meitä tv-dokumentin aiheen kehittelyssä.
Palasimme Tel Aviviin kuvaamaan tarvittavia yleiskuvia.

Edellä mainittu tapahtuma osoittaa, kuinka ovelasti ja kierolla tavalla tiedo-
tusupseeri yritti saada syötettyä meille työnsä puolesta asioita, joita emme edes
kaivanneet. Olimme kiinnostuneet hänestä, emme armeijasta yleensä. Seuraavan
viikon aikana saimmekin seurata hänen työtään, mutta tietyn ehdoin: kuvasimme
majuria hänen työssään, mutta emme häntä ihmisenä tai hänen yksityisyyttään,
vaan häntä sotilaana ”epävarmassa ja hullussa maassa”.

Edellisissä kokemuksissa välittyvät journalistisen työn monenlaiset vaikutusele-
mentit. Työtilanteissa on kiinnitettävä erityistä huomiota journalistisen työn pe-
rusasioihin: eri osapuolten kuuntelemiseen, omaa intressiään edistävien tietoläh-
teiden epäilemiseen sekä konkreettisten faktojen ja suoran, välittömän havainnon
arvostamiseen. Olen samaa mieltä, että nämä ovat journalistisessa työssä tiedosta-
mattomia toimintoja, ja olemme ammattiympäristömme sosiaalistuneet niihin, mutta
vieraassa kulttuurissa, miehityksen tai sodan keskellä säännöistä kiinni pitäminen
ei ole aina helppoa. Journalistin työtä voidaan vaikeuttaa, sille voidaan asettaa
paineita ja esteitä. Journalistia voidaan myös uhkailla suoraan tai epäsuorasti.

Armeija ja joukkotiedotus

Israelin armeija on ehkä modernein Lähi-idässä. Sen kykyä toimia sota- tai konflikti-
tilanteissa on koeteltu maan lyhyen historian aikana jo useasti. Hieman irvokkaasti
voisi todeta, että kun asevoimat taistelevat terroristeja vastaan Libanonissa, Län-
sirannalla tai Gazassa, sen viestintäyksiköt käyvät sotaa (*battle of media*) suuria
mediataloja (BBC, CNN) tai uutistoimistoja (AP yms.) vastaan. Tässä sodassa kaikki
keinot ovat sallittuja. Näihin kuuluvat muun muassa median huomion vieminen
muualle; tiedon pimittäminen tai osatotuusien kertominen; median työskentelyn
estäminen esimerkiksi turvallisuuden vedoten; median erityispalvelut (armeijan
kuva- tai videomateriaalin vapaa käyttömahdollisuus); terrori-iskun tapahduttua
Israelin maaperällä medialle tarjotaan tilaisuus päästä paikalle todistamaan tuho-
ja; tausta-aineistoja tarjoillaan journalisteille pääkielillä; palvelua vuorokauden
ympäri.

Kääntöpuolena on armeijan tiedottajien mahdollisuus kontrolloida medi-
an edustajia, luoda kuvaa siitä, kuka teki ja mitä. Samalla toimittajat sitoutuvat
luovuttamaan aineistonsa sotilassensuuriin. Sotilassensuuri on muodollinen eikä
yleensä johda aineiston takavarikointiin, mutta samalla toimittajat sitoutuvat ole-
maan välittämättä Israelin turvallisuuden vaarantavaa aineistoa. Aineiston luo-
kittelu maan turvallisuutta uhkaavaksi on sen sijaan hyvin pitkälti makuasia tai
mielipidekysymys. Yksittäinen majurin haastattelu voi olla riittävää turvallisuuden
vaarantamista, jos armeija esitetään epäedullisessa valossa. Armeijan tai turval-
isuusviranomaisten mustalle listalle joutuminen merkitsee epämiellyttävämpiä
turvatarkastuksia maasta poistuttaessa, ei toivotuksi henkilöksi julistamista tai jopa
maasta karkotusta. Kaikkia näitä on käytetty erityisesti journalistien ja solidaari-
suusaktivistien kohdalla.

Keväällä 2004 Israelin armeija avasi Tel Avivin lähistöllä uuden koulutusyksik-
ön, jossa koulutetaan armeijan henkilöstöä ja upseereita median kohtaamiseen.
Koulutus on aloitettu vakinaisessa palveluksessa olevien keskuudessa. Koulutta-
jilla on käytössä studiotila, johon on lavastettu radiostudio sekä puhujakoroke
mikrofoneineen.

Tilassa tehtävät harjoitukset videoidaan ja analysoidaan yhdessä koulutettavien kanssa harjoituksen jälkeen. Kouluttajat kertoivat, että he kiinnittävät huomiota siihen onko haastateltava valmistautunut riittävän hyvin haastatteluun (miettinyt esitettävän asiansa tai ottanut selville, mitä häneltä kysytään). Kun kyseessä on kansainvälisen median suorittama haastattelu, kehoitetaan sotilaita kertaamaan esimerkiksi englannin sanastoa ja lausumista. Televisioesiintymisissä erityishuomiota kiinnitetään sanattomaan viestintään: ulkoasuun, ryhtiin, miellyttävään olemukseen, hymyilyyn ja kontaktin ottoon haastattelijaan sekä kameraan. Kouluttajien apuna toimivat reserviläiset yliopistoista: viestinnän lehtorit ja professorit. Israelissa reserviläisillä on sotilaspalvelusta vuosittain, joten päteviä kouluttajia on saatavilla.

Sanomattakin lienee selvää, että palestiinalaisten toiminta eroaa israelilaisten toiminnasta. Hamasin tai Jihadin viestintä, jos sellaista on, piirtyy meille itsemurhaiskun tekijän yksittäisenä videoviestinä. Parempaa pr-työtä terroristien ja vapaustaistelijoiden puolesta suorittaa Israelin armeija. Tuhotut ja räjäytetyt kodit, ylimitoitettu väkivallan käyttö, palestiinalaisten joukkorangaistukset tai viimeisimpänä turvamuurit ja -tiet (armeija käyttää näistä nimitystä security fence) omassa mielettömyydessään kääntyvät miehittäjää vastaan.

Aivan samalla tavalla näyttää tapahtuneen myös Kaakkois-Aasian katastrofissa Sri Lankassa. Hallitus ei halunnut jakaa apua kapinallisalueelle, vaan ilmeisesti yritti myös estää avun perillemeno. Mediassa tilaa saivat kansainväliset avustajajärjestöt, jotka vakuuttivat avun tarpeellisuutta ja tilanteen rauhallisuutta kapinallisten kesellä.

Tilanteissa, joissa journalistit saavat vastaansa maailman moderneimman armeijan propagandakoneiston ja toisaalta kärsivän palestiinalaiskansan imagon, ovat vastastrategiat kehittyneet yksinkertaisesti journalistien eettisistä ohjeista käsin. Journalistit eivät aina pysty välttämään kaikkea manipulointia, mutta vastastrategioina esiintyy niin virallisten 1) lähteiden välttelyä, 2) yritystä hankkiutua itse taistelutilanteisiin estoista huolimatta sekä 3) keskinäistä ammatillista solidaarisuutta.

Israelin armeijan järjestäessä toimittajille "tutustumisia Libanonin rajalle" -tapaisia tiedotustilanteita, loistavat toimittajat poissaolollaan. Tässä kunnostautuvat erityisesti eurooppalaiset toimittajat. Paikalle saattaa velvollisuudentunteesta saapua läheisen liittolaisen Yhdysvaltojen konservatiivisimpia tiedotusvälineitä, kuten Foxin uutistoimittaja.

Miksi tätä samaa välttelyä ei tapahdu palestiinalaisten kanssa asioitaessa? Miksi kaikki toimittajat ryntäsivät Arafatin tiedotustilaisuuksiin? Syynä on ollut yksinkertaisesti se, että arabikulttuurin osalta on parempi pyrkiä alkuperäisen tiedon lähteelle, joka on useimmiten ollut presidentti itse. Toisen intifadan aikana on liikunut niin paljon juoruja ja perättömiä valheita, että toimittajat haluavat toimia mahdollisimman luotettavien tietojen varassa. Tosin tätä ei aina taannut itse Abu Ammarkaan. Arafat hallitsi mediatempu ja siitä syystä palestiinalaisten asiaa ei hänen persoonansa takia unohdettu PLO:n vaikeimpina vuosinakaan.

Israelin armeijan tapa estää journalisteja saapumasta taistelutilanteisiin huipentui Gazan kaistalla. Erezin *check-pointilla* jokaista journalistia ja ulkomaalaista vaadittiin allekirjoittamaan paperi, jossa vakuutti olevansa tietoinen riskistä joutua ammutuksi. Näiden allekirjoitusten vaatiminen alkoi sen jälkeen, kun amerikkalainen solidaarisuusaktivisti kuoli Israelin armeijan puskutraktorin alle ja brittiläinen aktivisti sai luodin päähänsä saman armeijan rynnäkkökivääristä. Länsimaisten diplomaattien toiminta lopetti, kovan poliittisen painostuksen jälkeen, allekirjoitusten keräämisen. Paperin katoaminen ei tietenkään poistanut journalistisen työn vaarallisuutta miehityksillä alueilla. Tästä syystä journalistien

Israelin armeijan tiedotusupseeri, majuri Sharon Feingold selittää miksi muuri ei ole muuri vaan security fence.
Kuva Tapio Kujala

ja uutistoimistojen vastastrategioihin on kuulunut paikallisten kouluttaminen ja palestiinalaisten käyttäminen esimerkiksi kuvaajina.

Vuoden uutiskuvaksi Euroopassa vuonna 2002 valittiin Ranskan tv:n palestiinalaisen kuvaajan video-otos Gazasta. Siinä isä suojaa ruumiillaan poikaansa tynnyrin takana, mutta lopulta molemmat kuolevat Israelin armeijan ampumiin luoteihin. Olen nähnyt alkuperäisen videonauhan kopion Ranskan television Jerusalemin kirjeenvaihtajan luona. Alkuperäistä säilytetään Pariisissa. Otoksessa on selvästi nähtävissä isän ja pojan jääminen taisteluiden jalkoihin. He ovat molemmat aseetomia, muuriin nojaavia väkivallan uhreja. Video on järkyttävä kuvaus monien lapsien ja sivullisten kohtalosta toisen intifadan aikana. Mielenkiintoista on, että kirjeenvaihtaja pohti pitkään videon julkaisemista. Syksyllä 2002 Arafatin hallintorakennuksen piirityksen aikana kuolleet lukuisat viattomat lapset saivat Ranskan television julkaisemaan Gazan videon. Päätöksen julkistamisesta teki tämä juutalainen kirjeenvaihtaja.

Videosta tuli välittömästi toisen intifadan symboli. Vastastrategiana voidaan pitää sitäkin, että Ranskan televisio antoi veloituksetta nauhan kaikille uutistoimistoille ja kilpailijoilleen ja kuva levisi ympäri maailmaa. Israelin armeija kiisti välittömästi kuvien totuudellisuuden ja vaati luovuttamaan kopion itselleen. Kopio annettiin.

Sonyn asiantuntijat vakuuttavat nauhan olevan alkuperäinen ja editoimaton. Ranskan armeijan ballistiikan asiantuntijat ovat vakuuttaneita videota analysoituaan, että luodit olivat Israelin armeijan ampumia. Oliko armeijan väkivalta ylimitoitettua? Isän ja pojan luodeista retkahtelevat ruumiit kertovat omaa karua kieltään. Tappaminen oli tarkoituksellista, ehkä varoitukseksi muille.

Yksi keino estää journalistien työskentely poikkeusoloissa on informaatiovirtojen patoaminen ja päästäminen. Tällaisessa tilanteessa voisi kuvitella pr-koneiston onnistuvan, koska median keskinäinen kilpailu on ankaraa eikä mediakenttä ole yhtenäinen. Israelin armeija on käyttänyt pooleja estäessään itselleen epäedullisten kuvien leviämistä maailmalle. Pooleja on käytetty erityisesti silloin, kun ulkomaalaisia kirjeenvaihtajia ja reporttereita on ollut maassa tavallista enemmän. Toimittajat ovat joutuneet valitsemaan keskuudestaan vuorollaan ne, joille tietoa tarjoillaan. Näyttää siltä, että poolitus ei pääsääntöisesti koske omaa mediaa tai lähimmän liittolaisen luotettavimpia tiedotusvälineitä.

Näissä tilanteissa esimerkiksi valokuvaajien solidaarisuus on ollut käsittämätöntä. Kuvat on annettu kilpailevan kuvatoimiston käyttöön ilmaiseksi ja siten murennettu poolien merkitystä. Aiheista ja uutisoinnista kilpaillaan, mutta keskinäisellä tietojen vaihdolla varmistetaan asioiden samanlainen ymmärrys ja alle-

viivataan armeijan epäonnistumista poolien muodostamisessa. Näyttää siltä, että 1) tiedotusvälineet ovat kyenneet edustamaan kollektiivisesti intressejään, 2) sananvapaudesta on todella taisteltu yhtenä rintamana, 3) useat uutistoimistot ovat näissä tilanteissa lähettäneet paikalle kokeneita sotakirjeenvaihtajiaan ja 4) tiedotusvälineet ovat välittäneet yleisölle viestin olosuhteista, joissa heitä on estetty toimimasta normaalisti.

On mielenkiintoista havaita, että edes yhdysvaltalaisen toimijoiden (CNN, Fox) ei ole ollut helppoa valita puoltaan. He ovat asettuneet hyvin monissa kysymyksissä, eurooppalaisista kollegoistaan poiketen, selvästi liittolaisen puolelle. Tässä tilanteessa näiden tiedotusvälineiden kirjeenvaihtajat pyrkivät rakentamaan mahdollisimman hyvää kuvaa myös palestiinalaisista, vaikka kotitoimitukset Yhdysvalloissa eivät tätä sulattaisikaan. Uskon, että syynä ovat journalistiset konventiot ja eettiset ohjeistot: toimittaja asettuu useimmin heikomman ja kärsivän puolelle. Länsirannan ja Gazan alueella toimivien toimittajien kokemukset ovat vahvistaneet eettistä pohdintaa miehityksen epäonnistumisesta ja siviilien kärsimyksestä.

Vaikutus ja vastastrategiat

Laiton miehitys, vieras kieli ja kulttuuri sekä tiedotusvälineisiin kohdistuvat vaikutusyritykset tekevät Palestiinan alueesta erittäin haastavan alueen jokaiselle journalistille. Journalismin epäonnistumiset näkyvät meille väärin tulkittuina johtajien uhkailuina ("israelilaiset olisi ajettava mereen", "Arafat olisi parempi kumppani kuolleena") sekä tilanteesta tehtyinä dramaattisina tilannearvioina. Kliseisten uutiskuvien (itkevät äidit, ilmaan ampuvat palestiinalaismiehet tai -pojat, pommi-vöin ja naamioin varustautuneet taistelijat, *check pointit*) kautta syntyvät myös harhaanjohtavat kuvat. Useimmiten nämä mediassa nähdyt väärät mielikuvat ja tilannearviot ovat esimerkkejä vaikutusyritysten onnistumisesta kummaltakin osapuolelta.

Uutiskuvien dokumentaarisuus on pr-toiminnan kannalta tuottoisinta ja journalismin kannalta vaikeinta. Digitaalisen kuvankäsittelyn aikana pr-toiminnan välittämät kuvat tai kotimaan päässä tehdyt kuvamanipulaatiot tai yhdistelmät useimmista kuvista ovat monella tapaa hankalia. Voimme olettaa yleisön kuvien lukutaidon korkeaksi, mutta silti monia asioita ei voi havaita kuvista itsestään. Aina ei edes tarvita kuvamanipulaatiota. Vihaiset nuoret tai leikkisät lapset saattavat innostua esittämään ja kokeilemaan uhkarohkeasti rajojaan huomattaessaan kameramiehen työvälineineen läheisyydessään.

Kaakkois-Aasian katastrofin yhteydessä on mielenkiintoisesti puhuttu myös journalistien epävirallisista lähteistä ja näiden hyödyntämisestä entistä enemmän. Näihin ovat kuuluneet internet ja kadonneen henkilön sukulaiset, matkaoppaat tai muut matkalaiset. Tätä samaa voisi ajatella myös Palestiinan uutisoinnissa. Haluan korostaa kulttuurin ymmärryksen tärkeyttä Palestiinan tilanteessa, sillä ilman sitä emme voi menestyä. Kulttuurin ymmärtämisessä journalisteja voisivat avustaa alueella kokemuksia hankkineet solidaarisuusaktivistit, lähetystyöntekijät, Punaisen Ristin tai YK:n avustajat. Myös tavallista arkea elävien palestiinalaisten ja israelilaisen kohtaamiset auttavat ymmärtämään tilanteen mielettömyyttä. Näiden epävirallisten lähteiden kautta voimme saada kokonaisuutta hahmottavaa kulttuurista tietoa, mikä ei tietenkään poista sitä vaatimusta, että journalistien on suoritettava kotiläksynsä hyvin. Lähi-idän tilanteessa se tarkoittaa vähintäänkin *Raamatun* ja *Koraanin* lukemista sekä historiaan perehtymistä.

Lähi-idän monimutkaisessa tilanteessa myös valituilla sanoilla on suuri merkityksensä. Siksi esimerkiksi alueen ihmisille käsite "Palestiinan konflikti" ei kerro tuotta vaan kätkee alleen kansainvälisesti tuomitun laittoman miehityksen. Sanoja eivät meille valitse välttämättä journalistit, vaan asialla ovat tiedottajat molemmin puolin. Israel puhuu mielellään konfliktista, koska tällöin se voi tietoisesti häivyttää YK:n päätöslauseimat ja tuomiot. "Terrorismin vastainen sota" -slogan yleisty syyskuun yhdennentoista päivän tapahtumien jälkeen myös Israelissa ja tällä ilmaisulla on perusteltu armeijan jatkuvia iskuja palestiinalaisalueille. Se on myös mahdollistanut yölliset pidätykset ja sotilaiden vakituisen oleilun itsehallintoalueella. Israelin tiedotuskoneiston yksi haaste on ollut keksiä oma ilmaisu intifadalle eli palestiinalaisten kansannousulle. Tässä merkityksessä on pyritty käyttämään "sotaa terrorismia vastaan", mutta menestys ei ole ollut kovin hyvä. Media on edelleen sinnikkäästi käyttänyt ilmaisua "toinen intifada" ja paikoitellen myös ilmaisua "Al Aqzan intifada" palestiinalaislehdistön tavoin. Tällä se on muistuttanut israelilaisia kansannousun alkamisen syistä eli silloisen oppositiopoliitikko Ariel Sharonin ja satojen häntä suojaavien poliisien vierailusta muslimien pyhimmällä paikalla, Kallioskeijan alueella.

Viimeisin sanallinen taisto on käyty turvateiden ja muurin rakentamisesta. Palestiinalaiset kutsuvat näitä yleisesti muuriksi ja eristettyjä alueitaan ghettoiksi. Israelilaiset puhuvat mieluiten turvatiestä häivyttämällä sanan taakse tien, jonka molemmin puolin on 3–4 metriä korkea elektroninen verkkoaita ja aidan ulkopuolella toista metriä korkeat piikkilankaesteet. Nämä turvatiet ja seitsemän metriä korkeat elementtimuurit (viisi prosenttia rajatusta alueesta) ovat mediassa vääntyneet useimmin muuriksi kuin turvatieksi. Valokuvissa molemmat ovat näytäneet yhtä epämiellyttäviltä. Mielikuva palestiinalaisten lopullisesta eristämisestä on ollut todellinen. Tämä on saanut myös median käyttämään ilmaisua muuri sekä vertaamaan palestiinalaisten asemaa mielipidevankeihin tai ghettoon suljettuihin juutalaisiin. Palestiinalaisen arkielämän vaikeuksia on länsimaisessa mediassa tämän ansiosta nähty useammin. Palestiinalaiset lapset yrittämässä muurin takana olevaan kouluun tai vanhan miehen yritys päästä muurin taakse jääneeseen kauppaan ovat olleet omiaan keräämään myötätuntoa palestiinalaisten puolelle.

Vaikutusta ja vastastrategioita pohtiessani huomaan viimeisen sanan kuitenkin olevan vahvimman oikeudella. Vaikka journalistit ja alueella toimivat tiedotusvälineet "rokottaisivat" itsensä pr-koneiston vaikutuksia vastaan, on esimerkiksi Israelin armeijalla käytössään viimeinen tiedotusmahdollisuus. Se voi vaieta tai kieltää itselleen epäedullisen tapahtuman. Tämä on kriisitiedotuksen eräänlainen viimeinen oljenkorsi eli selviytymisstrategia, jolla voidaan ainakin ostaa aikaa, jotta oma pr-koneisto saadaan taas rauhallisemmassa tilanteessa huolehtimaan imagon kohennuksesta.

Yhteenveto – Galtungin "rauhanjournalismi"

Hyödynnän tässä laatimaani, hieman kömpelöä, käännöstä Johan Galtungin (2002) mallista: rauhan ja konfliktin journalismi suhteessa sodan ja väkivallan journalismiin. Se auttaa havainnollistamaan sitä, mitä olen kirjoittanut.

RAUHAN JA KONFLIKTIN JOURNALISMI

I RAUHAN JA SELKKAUKSEN ORIENTAATIO

Journalisti tutkii selkkauksen muotoutumista (x osapuolta, y päämäärää ja z ulospääsyä). Orientaatio kaikkien voittoon.

Artikkelille ominaista avoin liikkumataila ja avoin aika. Aiheet ja tulos esitellään, historiassa ja kulttuurissa liikuntaa.

Tekee konfliktin läpinäkyväksi.

Antaa äänen kaikille osapuolille; empatiaa ja ymmärrystä.

Näkee selkkauksen ja sodan ongelmana.

Kaikenlainen inhimillisuus on enemmän kuin pahat aseet.

Aktiivista toimintaa väkivallan ja sodan ehkäisemiseksi.

Kiinnostus väkivallan näkymättömästä vaikutuksesta (vammat ja maine, tuhot struktuurille ja kulttuurille)

SODAN JA VÄKIVALLAN JOURNALISMI

I SODAN JA VÄKIVALLAN ORIENTAATIO

Fokusointi konfliktin näyttämöllä, jossa kaksi osapuolta ja yksi päämäärä (voitto). Sota, orientoituminen julkiseen nollapeliin.

Suljettu tila, rajallinen aika; aiheet ja varauuskäynti näyttämöltä; kuka viskasi ensimmäisen kiven.

Tavoite: tehdä sota sameaksi ja salaiseksi.

Me–he-journalismia ja propagandaa. Äänivalta meillä.

Katsoo heitä kuin ongelmaa. Fokusointi sodan voittajassa.

Heidän epäinhimillisyytensä on enemmän kuin pahat aseet.

Passiivinen: odottaa väkivaltaa ennen uutisointia.

Kiinnostus ainoastaan väkivallan näkyviin vaikutuksiin (kuolleet, haavoittuneet ja materiaalin tuhot).

II TOTUUS-ORIENTAATIO

Paljastaa molempien osapuolten valheet.

Paljastaa kaikki salailut.

II PROPAGANDA-ORIENTAATIO

Paljastaa heidän valheensa.

Auttaa meidän salailussamme ja valheissamme.

III IHMIS-ORIENTAATIO

Keskittyminen kaikkien kärsimyksiin, naisten, lasten, vanhusten; antaa äänen äänettömille.

Nimeää kaikki pahantekijät.

Keskittyy väestön rauhanrakentajiin.

III ELIITTI-ORIENTAATIO

Keskittyminen meidän kärsimyksiimme; mahdollista eliittijoukoille, heidän puhetorvensa.

Nimeää heidän pahantekijänsä.

Keskittyy eliitin rauhanrakentajiin.

IV RATKAISUKESKEINEN ORIENTAATIO

Rauha = ei väkivaltaa + luovuutta.

Huipentuu sovinnon alullepanoon, myös sotien ehkäisemisen.

Keskittyy struktuuriin, kulttuuriin, rauhanomaisen yhteiskunnan seurauksiin: päättäväisyyteen, jälleenrakentamiseen ja sovinnontekoon.

IV VOITTO-ORIENTAATIO

Rauha = voitto + loppuva tulitus.

Kätkee sovinnon aloitteen ennen kuin voitto on saatavilla.

Keskittyy sopimukseen, instituutioihin, yhteiskunnan kontrolliin.

Jättää seuraavaan sotaan; palaa, jos vanha leimahtaa uudelleen.

(Galtung 2002, 261.)

Pidän Galtungin lähestymistapaa vähintäänkin mielenkiintoisena Lähi-idän tilanteessa sekä myös, jos tilannetta tarkastellaan Lähi-idän laajemmassa kriisikontekstissa Persianlahden alueella. Galtung tarjoilee eräänlaisia vaihtoehtoja, joista median toimintaa voi tarkastella. Itse ajattelen tämän tarjoavan journalisteille myös oman etiikan itsesäätelyjärjestelmän. Toisaalta luulen journalismin tarjoilevan sekä-että- eikä joko-tai-malleja Palestiinan konfliktista. Galtungin malli herättelee meitä journalistiseen monimuotoisuuteen eli useiden toimintalogiikkojen ja mien äänien olemassaoloon. Käytän tässä muutamaa esimerkkiä.

Olen tässäkin yhteydessä esittänyt varsin vahvaa kritiikkiä israelilaisen pr-koneiston toimintaa kohtaan. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei Israelista löytyisi valtavirrasta poikkeavaa journalismia. Vaihtoehtoisia lähestymistapoja on etsinyt esimerkiksi *Haaretzin* kirjeenvaihtaja Länsirannalla Ramallahissa. Amira Hass on pyrkinyt kuvaamaan jutuissaan miehityksen merkitystä palestiinalaisten arkipäivässä. Tämän naiskirjeenvaihtajan asema ei ole ollut helppo. Hän on saanut suhteellisen vapaasti toimia palestiinalaisalueella, vaikka toisen intifadan alettua hän siirtyikin Gazasta Länsirannalle. Israelin puolella hänen kirjoituksistaan ei ole aina pidetty, koska hän on avoimesti kuvaillut Israelin armeijan ylivoimaisen väkivallan käyttöä ja sen seurauksia. Tätä kautta hän on myös terävän analyttisesti kritisoinut sekä työväenpuolueen että Likudin palestiinalaisalueiden politiikkaa.

Haaretz on viime vuosina kärsinyt erittäin pahoista taloudellisista ongelmista ja lukijamäärät ovat olleet pikemminkin laskussa kuin nousussa. Lehden levikki on kuvannut hyvin Israelin ilmapiirin kovenemista. Amira Hassin toimintaedellytyksiä on haitannut myös päätoimittajan vaihtuminen. Uusi päätoimittaja rekrytoitiin Likudia myötäilevästä *Jerusalem Postista* viime vuoden alkupuolella. Tämä on näkynyt lehden linjassa, sillä israelilaisia lukijoita ei ole haluttu ärsyttää. Presidentin vaihtuminen Palestiinan itsehallinnossa voi tuoda kysyntää myös Hassin analyttisille kirjoituksille. Israelissa kun ainakin kansantalouden puolella koetaan voimakasta sotaväsymystä.

Mielestäni Ylen freelance-kirjeenvaihtaja Leena Reikko lähestyy konflikteja Hassin tapaan, mikä on Galtungin jaottelun mukaan rauhanjournalismia. Leena on, omien sanojensakin mukaan, pyrkinyt välttämään raportoinnissaan sotilaiden ja valtion päämiesten haastatteluja. Hän on pyrkinyt kuvaamaan arkea molemmilta puolilta. Reikko on kiinnostunut väkivallan näkymättömästä vaikutuksesta ja hän toimii ihmis-orientaation mukaisesti. Uutistoimitus vaatii luonnollisesti raportteja itsemurhaiskuista ja armeijan tuhoamista pakolaisleireistä, mutta tätä kuvaa Reikko on värittänyt erilaisilla syventävillä jutuilla. Mieleeni on jäänyt juutalainen vapaaehtoinen, jonka tehtävä oli kerätä talteen ruumiin osia itsemurhaiskun jäljiltä. Haastattelu oli kiihkoton kuvaus miehen työstä. Samanlainen lähestymistapa Reikolla oli myös palestiinalaispsykiatrin haastattelussa. Mies kuvaili Ben Furmanin tavoin murrosikäisten nuorten uudelleen alkanutta yökastelua tai lasten nukkumis- ja keskittymishäiriöitä sotilaiden yöllisten ratsioiden pelossa.

Ennen toisen intifadan alkua myös *Helsingin Sanomien* ulkomaantoimittaja Sami Sillanpää rakensi ihmis- ja ratkaisukeskeisen orientaation tavoin juttusarjaa Israelissa ja Länsirannalla. Hän asui viikon israelilaiskodissa ja viikon palestiinalaiskodissa ja raportoi joka päivä perheen arjesta alueella. *Helsingin Sanomat* on jatkanut perheiden seuraamista ja julkaisi vastikään artikkelin, jossa kuvattiin molempien perheiden elämää tällä hetkellä. Mielestäni karsinoin liikaa, jos sijoitan tämän Galtungin rauhanjournalismin genreen, vaikka se mitä ilmeisimmin sitä onkin. On kuitenkin huomattava, että samalla kun journalismi kuvaa perheiden arkea, se kuvaa myös itse konfliktia ja sen syitä ja seurauksia.

Kaikki edellä esitetyt esimerkit journalistien ja medioiden vaihtoehtoisista lähestymistavoista antavat tilaa yksinäisyyden sijaan moniäänisyydelle. Lähi-idän tilanteessa olisi mielenkiintoista tarkkailla esimerkiksi käyttäytymistieteen edustajien näkemyksiä, sillä näin pitkässä kriisissä ja sodassa on koko yhteiskunta tietyllä tavalla sairas. Sairaita eivät ole vain yksilöt, vaan koko yhteisön toimintamallit vainoharhoineen ja hallusinaatioineen (vihollisia nähdään joka puolella).

Mieleeni on jäänyt israelilaiskuvaajan tapaaminen Tel Avivin pohjoispuolella keväällä 2003 tehdessäni ennakkotutkimusta tv-työtäni varten. Kuvaaja oli ollut kuvaamassa pahimmilla taistelualueilla, muun muassa Etelä-Libanonissa ja Gazassa, eikä hänen psyykensä ollut kestänyt kaikkea näkemäänsä. Vielä vuosia myöhemmin hän kärsi unihäiriöistä ja tarvitsi rauhoittavia lääkkeitä. Mieleeni on jäänyt hänen silmänsä ja sanansa: "Me, israelilaiset tai palestiinalaiset, emme voi kuvata todellisuuttamme. Tarvitsemme ulkopuolisia, jotka sanovat miten hullu tilanne on." Hän koki, että tämä oli ulkomaalaisten journalistien tehtävä ja suoranainen velvollisuus. Journalistit ovat kuin diagnoosia määritteleviä lääkäreitä.

Voin olla teknologiauskoinen, kun väitän Galtungin rauhanjournalismin ja journalismin moniäänisyydellä olevan tilaa globaalissa maailmassamme internetin ansiosta yhä enemmän. Internetin kautta välittyvä ääni ei ole ehkä suurten kaupallisten medioiden tapaan äänekäs, mutta se on vakavasti tarjottava vaihtoehto. Olen samaa mieltä siitä, että globaalien ongelmien ratkaisu edellyttää kehittyvää dialogia ja kykyä ymmärtää monimutkaista ja -ulotteista poliittista, kulttuurista ja uskonnollista erilaisuutta. Tämän kehittymistä on edistänyt se, että voimavaroitaan vähäisemmällä mailla tai etnisillä ryhmillä on mahdollisuus ja kyky tuoda omat näkökulmansa ja mielipiteensä ongelmien ratkaisuvaihtoehtoihin. Olemme ehkä kaukana tällaisesta ihanteellisesta tilanteesta, mutta uskon viestintäteknologian murroksen edistäneen joukkotiedotuksen moniäänisyyden lisääntymistä.

Esimerkiksi Al-Qaida ryhmä on marssinut esiin internet-sivustojen kautta. Alueella tapahtuvia ihmisoikeuksien rikkomuksia seuraavat järjestöt (Human right watch, Amnesty) ovat myös voineet informoida tiedotusvälineitä hyvinkin nopeasti ilman sensuuria. Sensuuriyritykset on kierretty vuokraamalla tilaa esimerkiksi länsimaiselta internet-operaattorilta. Teknologia on mahdollistanut myös satelliittikanavien lisääntymisen länsimaiden ulkopuolella. Al-Jazeera- ja El-Arabie -kanavien tarjonta on lisännyt niin paljon valtavirrasta poikkeavaa journalismia, että Yhdysvalloissa kanavat on leimattu propagandistisiksi islamin äänitorviksi. Molempien kanavien toimituksissa on kuitenkin länsimaissa korkeasti koulutettuja journalisteja.

Galtungin kehittämässä rauhanjournalismissa on eettisesti merkittävää ja sananvapautta kirkastavaa pohdintaa. Samalla kuitenkin pelkään, että suurten kaupallisten medioiden kilpailussa ja yksinkertaistuksissa voittonsa saa Lähi-idän kriisissäkin ratkaisukeskeisyyden sijasta voitto-orientaatio. Se kun yksinkertaisesti on myyvämpää ja seksikkäämpää. Siitä näkökulmasta rauha israelilaisten ja palestiinalaisten välillä on lähes saavutettu ja tämä "tylsä ja kiinnostamaton" ajanjakso ei uutisia myy. Siksi jokaista leimahdusta odotetaan kuin kuuta nousevaa.

Kirjoittajalla on tekeillä televisiodokumentti Israelin armeijan mediasodasta osana palestiinalaisten toista kansannousua.

Kirjallisuus

Galtung, Johan (2002)

Peace Journalism – A Challenge. Teoksessa Kempf, Wilhelm & Luostarinen, Heikki (toim.) Journalism and the New World Order – Studying War and the Media. Göteborgin yliopisto: Nordicom.

Luostarinen, Heikki (1994)

Mielen kersantit: julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja jää.

Kujala, Tapio (2003)

Rakkautta Gazassa. Journalististen toimintatapojen rooli Palestiinan konfliktissa. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos, journalistiikka. Pro gradu -työ.

KAUPUNKI! MEDIA!??

Yhdyskuntasuunnittelu 2005:1

Yhdyskuntasuunnittelu-lehden numeron 2005:1 teema on Kaupunki ja media.

- vieraillevat päätoimittajat **Pia Bäcklund** ja **Seija Ridell**
- artikkeleissa **Tampereen kaupunkisuunnittelun käsittelyä mediassa**, **Manchesterin imagot** ja **The Sims-pelin kaupunkikuva**
- kirja-arviossa mm. **Habermasin Julkisuuden rakennemuutos**

Irtonumerot: Akateeminen kirjakauppa ja Tiedekirja, 8 €

Yhdyskuntasuunnittelu-lehti on myös tilattavissa liittymällä Yhdyskuntasuunnittelun seuraan,

jäsenmaksu 30 € (opiskelijat 15 €, yhteisöt 100 €) vuodessa. Maksetaan tilille Sampo 800015-811147

Lisätiedot <http://www.yss.fi> tai seuran sihteeri Karoliina Reuna, yss@yss.fi

